

14.05.2021

Seksuelle orienteringer i lærebøger

En analyse av hvordan seksuelle orienteringer blir fremstilt i Eureka 9, Nova 9 og Trigger 10

Vår 2021

Sammendrag

Bakgrunnen for denne oppgaven er å finne ut hvordan de tre lærebøkene Eureka 9, Nova 9 og Trigger 10 sitt innhold om seksuelle orienteringer står opp mot den nye læreplanen LK20.

Lærebøkene er sentrale hjelpemidler for lærere, som betyr at innholdet i dem vil kunne ha en stor betydning for elevers læring. For å finne ut av dette har det blitt gjort en lærebokanalyse av hver av bøkene, samt en gjennomgang av LK20 sin overordnede del og Læreplan for naturfag (NAT01-04). Analysedelen består av en kvalitativ del i form av en tabell som viser noen av funnene fra lærebokanalysen og et stolpediagram som viser funnene fra en ordfrekvensanalyse. Bøkenes innhold blir sett på i lys av teori om seksuelle orienteringer, seksuell helse, lærebøkers rolle og heteronormativitet.

Analysen viser at de tre bøkene inkluderer ulikt antall seksuelle orienteringer og har tydelige forskjeller i hvordan de ordlegger seg. Bifili, heterofili og homofili inkluderes i alle tre bøkene, mens transseksualitet og interseksualitet inkluderes bare i noen av dem. De to eldste bøkene – Eureka 9 og Trigger 10 – har tendenser til heteronormativt språk, noe man ikke kan si om Nova 9. Med innholdet i LK20 som utgangspunkt, viste det seg også at bildebruken i Nova 9 utmerker seg også som bedre enn de to andre bøkene, ved at de inkluderes bilder av åpne homofile personer og transseksuelle. Eureka 9 viste seg å være utdatert på flere måter, deriblant gjennom heteronormativt språk og upresise forklaringer i bildetekst. Trigger 10 inkluderer homofili på en god måte ved at det snakkes om følelsene rundt det, men kan også kritiseres for at det senere snakkes om homofili på en noe vitenskapelig og heteronormativ måte.

Innholdsfortegnelse

1 Introduksjon.....	3
1.1 Tema og problemstilling	3
1.2 Avgrensninger	3
1.3 Begrepsavklaring.....	4
2 Teori	5
2.1 Tidligere forskning	5
2.2 Den nye læreplanen LK20.....	6
2.2 Lærebøkens rolle	7
2.3 Heteronormativitet og seksuelle orienteringer i skolen.....	7
3 Metode.....	8
4 Seksuelle orienteringer i lærebøkene.....	9
4.1 Introduksjon.....	9
4.2 Eureka 9.....	11
4.2.1 Seksuelle orienteringer	11
4.3 Nova 9	12
4.3.1 Seksuelle orienteringer	12
4.4 Trigger 10.....	13
4.4.1 Seksuelle orienteringer	13
5 Drøfting	15
6 Konklusjon	18
7 Litteraturliste	19

1 Introduksjon

1.1 Tema og problemstilling

«Regjeringen har som mål å styrke lesbiske, homofile, bifile og transpersoners rettigheter og motarbeide diskriminering som skjer med bakgrunn i seksuell orientering, kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk» (Regjeringen, 2019). Slik beskriver regjeringen sine mål om å motarbeide diskriminering som skjer på grunnlag av seksuell orientering. Holdninger ovenfor LHBTQ-personer kan hevdes å ha gått i en positiv retning de siste årene, men det er fortsatt en lang vei å gå. Regjeringen (2019) mener at det vil være nødvendig med «målrettet og systematisk innsats på dette området». Jeg ønsker å undersøke hvordan det arbeides på ungdomsskolen for å nå dette målet, med fokus på lærebøkene som brukes i seksualitetsundervisningen. Er innholdet i lærebøkene som brukes godt nok for å imøtekomme kravene i den nye læreplanen (LK20)?

Mye av ansvaret for hvordan seksualitetsundervisningen gjennomføres er avhengig av hvordan læreren ser det hensiktsmessig å gjennomføre den. Om bøkene brukes eller ikke vil altså være opp til den enkelte. Så hvordan bør elevene lære om ulike seksuelle orienteringer, i hvilken grad bidrar bøkene i lærerens arbeid med at kompetansemålene blir nådd, og presenterer bøkene de nevnte temaene på en hensiktsmessig og tidsaktuell måte?

Problemstillingen min for denne oppgaven vil på grunnlag av dette være: **Hvordan presenterer lærebøkene Eureka 9, Nova 9 og Trigger 10 ulike former for seksuelle orienteringer, og hvordan samsvarer dette innholdet med målene i den nye læreplanen (LK20)?**

1.2 Avgrensninger

For at omfanget av oppgaven ikke skal bli for omfattende, er det gjort flere avgrensninger. En av dem omhandler utvalget av lærebøker. Valgene er tatt på grunnlag av to ting: det ene er på grunnlag av en spørreundersøkelse av Waagene og Gjerustad (2015), der lærere på ungdomstrinnet ble spurt hvilken lærebok de bruker i naturfag (s. 30). Den andre var tilgjengelighet på ulike lærebøker. Ulike læreverkene varierer i hvilket årstrinn de velger å inkludere stoff om seksuelle orienteringer. Læreverket Trigger presenteres kapitlet *Kviser, pupper, adamsepler og hormoner!* på 8.trinn i tillegg til kapitlet *Sex* som presenteres på 10. trinn. Her ble det gjort en vurdering ut ifra hva jeg anså til å være viktigst for min oppgave, og valget falt derfor på Trigger 10. Hvilke sider i bøkene som er analysert vil bli presisert senere

i oppgaven.

Når det i denne oppgaven snakkes om seksuelle orienteringer, er det gjort et valg om å inkludere transseksuelle og interseksuelle inn under denne forståelsen. Dette er kun av enkelhetsskyld, og det må poengteres at trans- og interseksuelle er former for kjønnsuttrykk og ikke former for seksuelle orienteringer per definisjon. Å vite forskjellen på disse to begrepene er viktig å ha klart for seg.

En annen viktig presisering er hvorfor det ble gjort et valg om å analysere lærebøker som snart vil erstattes eller revideres, opp mot en ny læreplan som ikke har blitt innført på 10.trinn enda. 1. august 2021 vil den nye læreplanen bli tatt i bruk. Ettersom den gamle læreplanen (LK06) snart blir erstattet, vil det i denne oppgaven tas utgangspunkt den nye læreplanens overordnede del og kompetansemål. Bøkene som blir analysert i denne oppgaven er alle skrevet med den gamle læreplanen (LK06) som referansepunkt. Ved innføring av ny læreplan vil det også følge nye lærebøker for fagene, men disse har ikke blitt tatt i bruk enda og derfor vil det i denne oppgaven analyseres hvordan bøkene som brukes per dags dato samsvarer med innholdet i den nye læreplanen som snart skal innføres på 10. trinn.

Innenfor den kvalitative analysen er det kun valgt å inkludere ett bilde per bok. Dette kommer som en konsekvens av avgrensning, da en inkludering av alle bildene rett og slett ville tatt opp for stor plass. Bildene er valgt ut med utgangspunkt i hva jeg anser til å belyse funnene mine på best mulig måte.

1.3 Begrepsavklaring

Ettersom store deler av denne oppgaven omhandler begrepet seksuell orientering, vil det være nødvendig definere hva begrepet betyr. I tillegg vil en definisjon av seksuell helse være nyttig å inkludere, ettersom dette begrepet blir brukt i det eneste kompetansemålet som omhandler temaet seksuelle orienteringer i LK20.

Seksuell orientering kan for mange virke som et enkelt begrep – enten liker man gutter, eller så liker man jenter. Tradisjonelt har dette vært den mest utbredte tankegangen, men vi kan i dag se at seksuell orientering omhandler mer enn som så. Verdens helseorganisasjon (WHO) beskriver seksuell orientering som en persons fysiske, romantiske og/eller følelsesmessige

tiltrekning av andre mennesker (WHO, 2016, s. 1, min oversettelse). I denne teksten vil seksuell orientering bli brukt med denne forklaringen som referansepunkt, i tillegg til den tidligere poengterte inkluderingen av trans- og interseksuelle.

For å definere seksuell helse, refererer Nesheim (2021) til verdens helseorganisasjons (WHO) forklaring, som sier at seksuell helse er «en tilstand av fysisk, følelsesmessig, mental og sosial velbefinnende i forbindelse med seksualitet». Når vi snakker om seksuell helse er det altså ikke fravær av sykdom vi mener, men heller at man har respekt og forståelse ovenfor egne og andres seksuelle lyster (Nesheim, 2021). Begrepet omhandler å kunne praktisere sin egen prefererte form for seksualitet, uten noen form for tvang, vold eller andre diskrimineringer (Nesheim, 2021).

2 Teori

2.1 Tidligere forskning

Læreplaner har som formål å gi føringer for hva elever skal lære i det ulike fagene, og har i Norge i dag status som forskrifter til opplæringsloven (Forskrift til opplæringsloven, 2006, §1-1). Læreplanene skal altså fungere som relativt konkrete veiledere for hva undervisningen skal inneholde. Tidligere forskning tilsier at flere lærere nevner læreplaner og kompetansemål som begrensende faktorer innenfor seksualitetsundervisningen (Sander, 2018, s. 7). Mye av grunnen til at dette nevnes, er de vage og ukonkrete kompetansemålene som overlater mye til den enkeltes tolkninger. Dette gjør det uspesifisert hva undervisningen bør inneholde, hvem sitt ansvar det vil være å gjennomføre undervisningen og under hvilke fag undervisningen skal gjennomføres (Sander, 2018, s. 7).

Det var ikke før Kunnskapsløftet 2006 (LK06) at begrepet *seksuell orientering* ble tatt i bruk som en erstatter for heterofili og homofili i fagplanene for naturfag og samfunnsfag (Røthing & Svendsen, 2009, s. 86). Dette begrepet er et mer fleksibelt begrep som rommer flere seksuelle orienteringer og kjønnsuttrykk enn kun heterofili og homofili. Ved å benytte seg av dette begrepet vil det åpne for muligheten og sannsynligheten for mer dybde i undervisningen om seksuell identitet og seksuell variasjon (Røthing & Svendsen, 2009, s. 87).

2.2 Den nye læreplanen LK20

Skoleåret 2021-2022 vil alle 10. trinn i Norge ta i bruk den nye læreplanen *Kunnskapsløftet 2020* (LK20). Læreplaner fungerer som retningslinjer for lærebokforfattere, som betyr at innholdet i læreplanene og hvordan verdier, holdninger og kompetansemål blir ordlagt, er viktig for hva lærebokforfattere velger å inkludere i bøkene sine. For å undersøke nærmere hvordan den nye læreplanen inkluderer seksuelle orienteringer, vil det være nødvendig med en gjennomgang av *Læreplanen i naturfag (01-04)*, i tillegg til den overordnede delen av LK20. Innenfor læreplanen i naturfag er det kun kompetansemålene etter 10. trinn som vil bli sett på, da dette er fokusområdet for oppgaven.

Den overordnede delen av læreplanen består av flere deler, og en av disse delene omhandler menneskeverdet. Her står likeverd og likestilling sterkt, noe som poengteres flere ganger, blant annet når det sies at «Formålsparagrafen bygger på menneskeverdets ukrenkelighet og at alle mennesker er like mye verdt, uavhengig av hva som ellers skiller oss», og at «Alle elever skal behandles likeverdig, og ingen elever skal utsettes for diskriminering. (...) Vi kan alle oppleve at vi skiller oss ut og kjenner oss annerledes. Derfor er vi avhengig av at ulikheter anerkjennes og verdsettes» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 4). Det er gjennomgående for læreplanen at det aldri nevnes konkrete grupper, etnisiteter eller raser, men heller at det gjelder for alle innenfor den norske skolen.

Sentralt for den nye læreplanen er inkluderingen av de tre tverrfaglige temaene *demokrati og medborgerskap, bærekraftig utvikling og folkehelse og livsmestring* (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 13-14). Dette er ikke temaer som skal knyttes opp mot spesifikke fag, men heller at de skal gjennomsyre alle fag og opplæringen på generell basis. Under kapitlet om folkehelse og livsmestring nevnes ordene *seksualitet* og *kjønn* for første, og eneste gang, i den overordnede delen av læreplanen (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 12). Her nevnes de som aktuelle områder innenfor temaet folkehelse og livsmestring, sammen med blant annet fysisk og psykisk helse og levevaner (s. 12). Det nevnes også at «(...) å kunne sette grenser og respektere andres, og å kunne håndtere tanker, følelser og relasjoner (...)» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 14) hører med innenfor dette temaet.

Under kapitlet om fagets *Relevans og sentrale verdier* i den nye læreplanen for naturfag, nevnes det at naturfag skal «bidra til at elevene utvikler kompetanse til å ivareta egen og andres helse» (Utdanningsdirektoratet, 2019, s. 2). Dette står tett opp mot det man ønsker å

oppnå med inkluderingen av folkehelse og livsmestring som tverrfaglig tema i skolen, der formålet er å lære opp elevene til å blant annet «kunne ta gode og ansvarlige valg knyttet til helse, sikkerhet og miljø i både hverdags- og arbeidsliv» (Utdanningsdirektoratet, 2019, s. 3). I den gamle læreplanen for naturfag (NAT01-03) nevnes seksuell orientering eksplisitt, noe det ikke gjør i den nye læreplanen for naturfag (NAT01-04). I den nye læreplanen vil det nærmeste man kommer et kompetansemål som omhandler seksuelle orienteringer, etter 10. trinn, være at elevene skal kunne «drøfte spørsmål knyttet til seksuell og reprodutiv helse» (Utdanningsdirektoratet, 2019, s. 10).

2.2 Lærebøkernes rolle

Naturfagsbøker inneholder ofte sammensatte tekster bestående av informasjon, eksempler, bilder og aktiviteter (Nelson, 2006, s. 18). Det kan være enkelt for en lærer å basere store deler av undervisningen sin på innholdet i læreboka ettersom den inneholder mesteparten av all informasjon man trenger, samt forslag til arbeidsoppgaver og aktiviteter. Andre faktorer for at en lærer kan velge å basere mye av undervisningen på læreboka, kan være ting som emnekunnskap, erfaring, selvtillit og total arbeidsbelastning (Nelson, 2006, 21). At en lærer går igjennom stoffet som presenteres i lærebøkene, trenger likevel ikke å bety at elevene sitter igjen med et godt læringsutbytte. Elevene bør lære seg å utvikle egne meninger, og her vil det være viktig at lærebøkene presenterer flere perspektiver av stoffet elevene skal lære (s. 23).

Krogsæter (2016) refererer til Sjøberg når det sies at måten bøkene velger å formidle det faglige stoffet kan være viktigere enn hvilket stoff som formidles (s. 18). Hvis hovedmålet med en lærebok skal være å engasjere og å trigge nysgjerrighet hos elevene, er det viktig at de føler at bøkene snakker til dem, og ikke bare at de eksisterer som faktaoppramsinger i et ellers tørt lesefag (s. 18). Bruk av begreper og overskrifter i forskjellige lærebøker kan være den samme, men oppfattes ganske ulikt ut ifra hvordan innholdet legges fram. Videre refererer Krogsæter (2016) til Millar, når det sies at naturfagspensumet er overbelastet, med den konsekvensen at det vil være omtrent umulig å inkludere alt av faglig stoff (s. 20). Dette gjør at lærebokforfatterne må gjennomgå vanskelige valg om hva de ønsker å inkludere i bøkene og hvordan det inkluderte stoffet skal vinkles (s. 20).

2.3 Heteronormativitet og seksuelle orienteringer i skolen

Et uttrykk som står sentralt i sammenheng med seksuelle orienteringer er *heteronormativiteten*. Røthing og Svendsen (2009) forklarer at: «Uttrykket henspiller på at heteroseksualiteten fremstår som normal, naturlig og mest ønskelig, mens andre seksuelle

relasjoner og identiteter samtidig fremstår som unormale, merkelige og uønskede» (s. 40). Heteronormativiteten vil altså være en antakelse om at alle er heterofile, ettersom det er den vanligste seksuelle orienteringen. I en skolesammenheng kan det å ha heterofili som et naturlig referansepunkt i skolen, føre til at alle ikke-heterofile vil fremstå som *de andre* (Røthing & Svendsen, 2009, s. 40). Hensikten med uttrykket er ikke å rette kritikk mot heteroseksualiteten eller heteroseksuelles praksiser, men heller mot normer og praksiser som bidrar til at heteroseksualiteten privilegeres (s. 40).

Røthing og Svendsen (2009) oppdaget, gjennom en undersøkelse om hvordan seksualitetsundervisning gjennomføres i ungdomsskoler i Trondheim, at temaer som fikk størst plass var forelskelse, abort og grensesetting med tanke på egen kropp (s. 16). Temaene som fikk minst plass var sikker homofil sex og transseksualitet. Dette viste at seksualitetsundervisningene i liten grad ble basert på læreplanens (LK06) innhold, men heller skreddersydd til å fremstå som mer aktuelle for elevene (s. 16). Selv om daværende læreplan ikke nevner temaer som forelskelse og grensesetting, ble dette prioritert over eksplisitte nevnte tema som variasjon i seksuelle orienteringer (s. 16-17).

3 Metode

For denne oppgaven er det valgt å gjennomføre en kvalitativ innholdsanalyse av tre lærebøker. Angvik (1982) beskriver kvalitativ innholdsanalyse ved å si at det «benyttes et detaljutformet kategorisystem som kan gå på innhold, fremstilling, kilder, bilder, kart og arbeidsoppgaver, hvor en forsøker å kvantifisere kvalitative utsagn» (s. 376). Inngangen min til oppgaven kan beskrives som induktiv. Larsen (2017) beskriver induktiv metode ved å si at forskeren ikke har tatt «utgangspunkt i noen bestemt teori, men har en mer åpen problemstilling» (s. 24), og at «relevant teori ofte kobles opp mot funnene etter at data er samlet inn» (s. 24). Mye av oppgavens vinkling vil derfor avhenge av hvilke funn som kommer til syne under analysedelen. Å analysere bøker for så å undersøke om innholdet er i samsvar med gjeldene lovgivning eller fagplaner, er en av analysegrupperingene Angvik (1982) presenterer (s. 371).

Både kvalitativ og kvantitativ metode har sine styrker og svakheter, og ofte kan det være nyttig å ta i bruk begge. Kvantitativ metode beskrives av Larsen (2017) som «informasjon vi teller opp, og som gir oss tall som resultat» (s. 25). Styrken i en slik type metode er at den er

fullstendig objektiv, og at resultatene man ender opp med enkelt kan etterprøves (Angvik, 1982, s. 375). Ettersom jeg i denne oppgaven inkluderer tabeller som viser ordhyppigheten i hver av bøkene, vil det bety at jeg benytter meg av en kvantitativ metode, og nærmere bestemt det Angvik kaller en frekvensanalyse (Angvik, 1982, s. 375). Frekvensanalysering kan kjennetegnes på flere måter, blant annet gjennom å telle forekomsten av et bestemt ord eller begrep i en tekst, eller antall bilder som tas i bruk i et kapittel (s. 375). I denne oppgaven vil jeg ta for meg ord- og begrephypighet i de tre bøkene, noe som vil bli fremstilt i form av et stolpediagram.

Siden jeg både benytter meg av kvalitativ og kvantitativ metode for å besvare problemstillingen, kan dette kalles metodetriangulering, og beskrives av Røykenes (2009) som at «bestemte fenomener studeres fra ulike synsvinkler og synspunkter, og at problemstillingen belyses ved hjelp av forskjellige metoder» (s. 224). Hun fortsetter med å beskrive dette som «et godt redskap til å studere flere og ulike sider ved et fenomen» (s. 226). Min vurdering for å inkludere begge metodeformene er på grunnlag av at jeg anser den kvantitative analysen til å potensielt kunne styrke den kvalitative analysen, da jeg vil ha mulighet til å vise til ordfrekvensanalysen for å bygge opp under hvordan ulike seksuelle orienteringer inkluderes i lærebøkene.

4 Seksuelle orienteringer i lærebøkene

4.1 Introduksjon

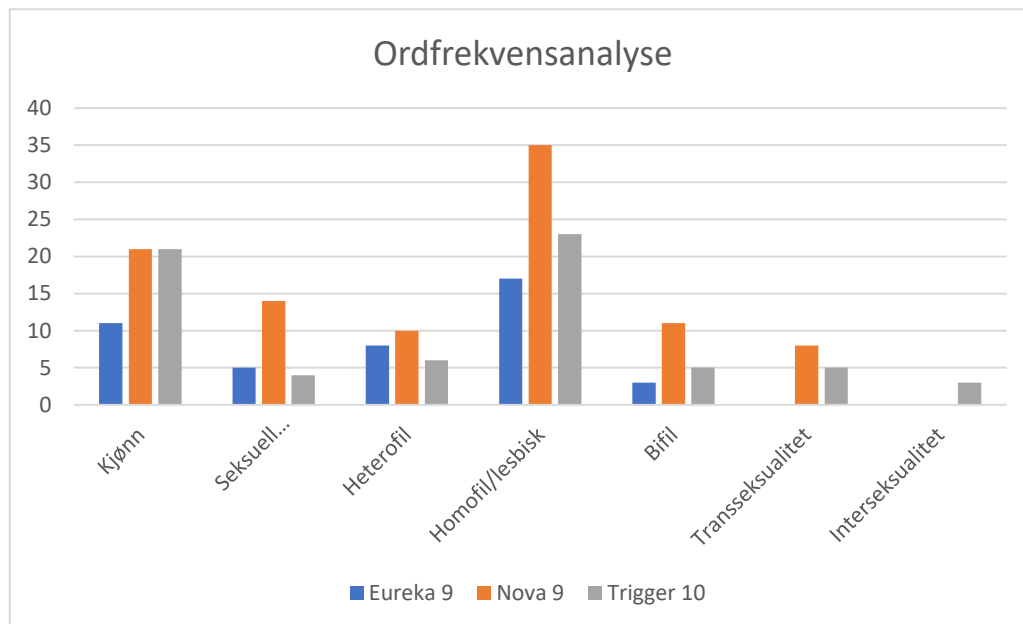
I dette kapitlet vil jeg presentere data fra min kvalitative analyse, samt en kvantitativ undersøkelse i form av en ordfrekvensanalyse. Fremgangsmåten i analysen av de tre utvalgte bøkene Eureka 9, Nova 9 og Trigger 10 er gjort med utgangspunkt i hva læreplanen sier om temaene seksuell orientering. For å gjøre presentasjonen av funnene mine mest mulig oversiktlig, vil hver bok presenteres hver for seg. Først ut er Eureka 9, deretter Nova 9 og til slutt Trigger 10. Selv om en sammenligningsanalyse av de tre bøkene sikkert kunne ført til interessante funn, må det presiseres at hensikten med analysedelen er å undersøke hvordan hver av bøkens innhold samsvarer med innholdet i LK20.

Figur 1 og Tabell 1 viser funnene fra analysen av bøkene. Funnene i Figur 1 er resultatene av ordfrekvensanalysen. Funnene i Tabell 1 viser noen av funnene fra den kvalitative analysen.

Tabell 1 er tiltenkt å kunne gi et inntrykk av hvordan bøkene presenterer innhold om seksuelle orienteringer.

Tabell 1. Tabellen viser noen av funnene fra den kvalitative analysen av Eureka 9, Nova 9 og Trigger 10.

Eureka 9 (s. 140-144 + Ordbibliotek s. 264-271)	Nova 9 (s. 200-204 + oppsummerings-, ordforklarings- og oppgavesider s. 229-233)	Trigger 10 (s. 289-291) + sammendrags- (s. 292) og ordforklaringssider (s. 322-324)
<p>Heterofili: - «De fleste forelsker seg i personer av det motsatte kjønn. Dette kaller vi heterofili» (s. 140)</p> <p>Homofili: - «Dersom en bare forelsker seg i personer av samme kjønn, kaller vi det homofili (...)» (s. 140)</p> <p>Bifili: - (...) og dersom en forelsker seg i begge kjønn, kaller vi det bifili (s. 140)</p> <p>Nevner <u>ikke</u> transseksualitet</p> <p>Nevner <u>ikke</u> interseksualitet</p>	<p>Heterofili: - «Når gutter forelsker seg i jenter og omvendt, kaller vi dem heterofile» (s. 203)</p> <p>Homofili: - «Men i alle samfunn har det alltid vært mange som forelsker seg i personer av samme kjønn. Dette kalles homofili» (s. 203)</p> <p>Bifili: - Dersom en forelsker seg i begge kjønn, kalles det bifili (s. 203)</p> <p>Transseksualitet: - «Det hender at gutter eller jenter føler at de lever i «feil» kropp. (...) De kalles transepersoner, eller transer. Noen føler seg som begge kjønn» (s. 204)</p> <p>Nevner <u>ikke</u> interseksualitet</p>	<p>Heterofili: - «De fleste forelsker seg bare i personer av motsatt kjønn. De er heterofile» (s. 289)</p> <p>Homofili: - «(...) eller de innser at de er homofile og forelsker seg i personer av sitt eget kjønn» (s. 289)</p> <p>Bifili: - «Andre er bifile, de forelsker seg i både gutter og jenter (...)» (s. 289)</p> <p>Transseksualitet: - «Jenter kjenner seg som jenter og gutter kjenner seg som gutter. Men noen har det annerledes. De er transseksuelle og føler seg som et annet kjønn enn det kroppen deres er» (s. 290-291)</p> <p>Interseksualitet: - «De føler tilhørighet til det «motsatte» kjønn, eller at de tilhører begge kjønn, og noen opplever at de hverken er det ene eller det andre» (s. 291)</p>
<p>Bildebruk: - Prideflagget: «Regnbueflagget er de homofiles og lesbiske sitt flagg. Ble laget av Gilbert Baker i San Fransisco, California, USA» (s. 140)</p>	<p>Bildebruk: - Lesbisk brudepar som kysser: «Lesbisk brudepar» (s. 203)</p>	<p>Bildebruk: - To, antatt homofile, menn: ingen bildetekst (s. 289)</p>

Figur 1. Funnene fra ordfrekvensanalysen av Eureka 9, Nova 9 og Trigger 10, satt inn i et stolpediagram.

4.2 Eureka 9

Eureka 9 er en lærebok i naturfag på 9. trinn skrevet av Merete Hannisdal, John Haugan og Morten Munkvik, og ble utgitt i 2007. I følge Waagene og Gjerustad (2015) er det 54% av landets ungdomsskoler som bruker læreverket til Eureka, noe som gjør det til den mest populære (s. 30). Av alle tre Eureka-bøkene på ungdomstrinnet er det kun Eureka 9 som presenterer temaet seksuelle orienteringer. Under kapitlet *Puberteten, sex og samliv*, som strekker seg fra side 128-175, har jeg valgt å kun forholde meg til underkapitlet *Kjærlighet og sex*, da det er dette underkapitlet som berører oppgaven min nærmest. For å kun inkludere det som er essensielt for min oppgave vil jeg ta for meg side 140-141, i tillegg til oppgavesider og ordforklaringsider.

4.2.1 Seksuelle orienteringer

I Eureka 9 er det totalt tre ulike seksuelle orienteringer som nevnes: heterofili, homofili og bifili. Blant disse kan man uten tvil si at det er homofili som nevnes hyppigst, med over dobbelt så mange ganger som heterofili og nesten seks ganger så ofte som bifili (se Figur 1). Alle tre orienteringene forklares ut ifra hvilke kjønn man forelsker seg i, for eksempel ved at det sies: «De fleste forelsker seg i personer av det motsatte kjønn. Dette kaller vi heterofili» (Hannisdal, Haugan & Munkvik, 2007, s. 140). Disse forklaringene gjentar seg ved at de både kommer tidlig i kapittelteksten, og senere i ordforklaringsdelen. Mye av grunnen til at homofilien nevnes såpass mange ganger, er på grunn av avsnittet som omhandler homofilens

utvikling i Norge fra 1972-2007 (s. 140). Avsnittet avsluttes med: «I Norge er det per april 2007 ikke lov for homofile å gifte seg» (Hannisdal et al., 2007, s. 140). Under avsnittet *Seksuell stimulering kan føre til orgasme*, legges sex fram ved å si at «Ved samleie fører gutten sin erigerte penis inn i skjeden til jenta» (Hannisdal et al., 2007, s. 141). Dette avsnittet følges opp av ett kortere avsnitt med tittelen *Samleie skal føre slekten videre*, hvor det skrives at «Mennesker kan ha samleie fordi det føles godt, men ser en stort på det, er poenget med samleie forplantning, altså det å føre menneskeslekten videre» (Hannisdal et al., 2007, s. 141).

I underkapitlet om *Kjærlighet og sex* er det brukt to bilder. Det ene bildet er av regnbueflagget, med en beskrivelse av at det er det homofiles og lesbiske sitt flagg, og at Gilbert Baker lagde flagget i 1978 (Hannisdal et al., 2007, s. 140). Dette er en upresis beskrivelse, da det kan hevdes at flagget representerer mange flere enn bare homofile og lesbiske. Ifølge Berge (2020) vil flagget i dag representere «det skeive miljøet», som omfavner homofile, lesbiske, bifile, transseksuelle, interseksuelle og andre minoriteter på kjønns- og seksualfeltet.

Figur 2. Regnbueflagget.

4.3 Nova 9

Nova 9 er en lærebok i naturfag på 9. trinn skrevet av Erik Steineger og Andreas Wahl, og ble utgitt i 2014. Av alle tre Novabøkene på ungdomstrinnet, er det kun Nova 9 som presenterer temaet seksuelle orienteringer. Under kapitlet *Sex – og det som skjer etterpå*, som strekker seg fra side 200-231, har jeg valgt å kun forholde meg til side 200-204, ettersom det er disse sidene som berører oppgaven min nærmest. I tillegg til disse sidene er også oppsummerings-, ordforklarings- og oppgavesidene på side 229-235 inkludert i analysen. I følge Waagene og Gjerustad (2015) er det kun 4% av landets ungdomsskoler som bruker læreverket til Nova (s. 30).

4.3.1 Seksuelle orienteringer

I Nova 9 nevnes det fire ulike seksuelle orienteringer: heterofili, homofili, bifili og transseksualitet. Også i denne boka er homofili hyppigst nevnt, over fire ganger så ofte som heterofili, bifili og transseksualitet (se Figur 1). Her bør det poengteres at 17 av gangene det blir nevnt, kommer under avsnittet om homofilens historie i Norge fra 1930-2008. Heterofili og bifili nevnes i liten grad, hvor mesteparten av fokuset kun ligger på å forklare hva de ulike

orienteringene betyr: «Når gutter forelsker seg i jenter og omvendt, kaller vi dem heterofile» (Steiniger & Wahl, 2014, s. 203). På slutten av avsnittet om homofiliens historie forklares det hva en transseksuell er, når det sies at: «Det hender at gutter eller jenter føler at de lever i «feil» kropp. Det betyr at en som er født jente, føler seg som en gutt – eller omvendt. De kalles transepersoner, eller transer. Noen føler seg som begge kjønn» (Steiniger & Wahl, 2014, s. 204). I avsnittet under forklares det hva som menes med seksuelle orienteringer. Dette gjøres ved å si at «I puberteten er det ikke uvanlig at man er usikker på hvilken seksuell orientering man har, det vil si om man er heterofil, homofil eller bifil» (Steiniger & Wahl, 2014, s. 204).

Under de analyserte sidene i Nova 9 brukes det fire ulike bilder, medregnet bildet på forsiden av kapitlet. Figur 3 viser et lesbisk brudepar som kysser, stående ved havkanten. Bildeteksten til bildet er «Lesbisk brudepar» (Steiniger & Wahl, 2014, s. 203). Begge står i hvite kjoler, og bildet fremstår veldig idyllisk. Bildet tar opp 2/3 av en hel side i boka. Nova 9 er den eneste av de analyserte bøkene i denne oppgaven som inkluderer et bilde av et åpent homofilt par.

Figur 3. Lesbisk brudepar.

4.4 Trigger 10

Trigger 10 er en lærebok i naturfag på 10. trinn, skrevet av Hanne S. Finstad og Jørgen Kolderup, og ble utgitt i 2008. Av alle tre Triggerbøkene på ungdomstrinnet, er det to bøker som presenterer temaet seksuelle orienteringer: Trigger 8 og Trigger 10. Her er det blitt tatt et valg om å kun analysere Trigger 10, med den konsekvensen at jeg ikke får inkludert hva hele læreverket sier om temaet. I følge Waagene og Gjerustad (2015) er det 13% av landets ungdomsskoler som bruker læreverket til Trigger (s. 30). Under kapitlet *Sex*, som strekker seg fra side 285-321, har jeg valgt å kun forholde meg til sidene 289-292 i underkapitlet *7.1 Sex er noe naturlig*, da det er her jeg vil finne det mest aktuelle stoffet for min oppgave.

4.4.1 Seksuelle orienteringer

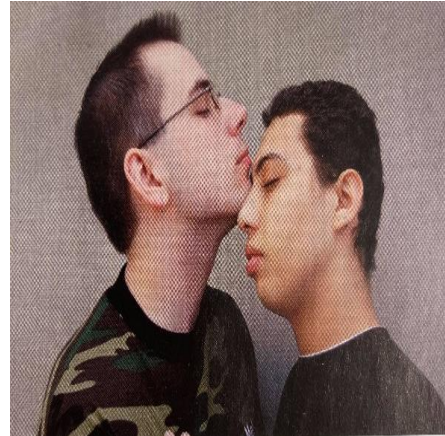
I Trigger 10 nevnes det fem ulike seksuelle orienteringer: heterofili, homofili, bifili, transseksualitet og interseksualitet. Av de tre bøkene som har blitt analysert i denne oppgaven,

er Trigger 10 den eneste som nevner interseksualitet. Alle orienteringene nevnes under avsnittet som kalles *Seksuell orientering* (Finstad & Kolderup, 2008, s. 289-292). I Trigger 10 er det homofili som nevnes definitivt flest ganger av de seksuelle orienteringene, både fire og fem ganger oftere enn de andre orienteringene (se Figur 1). Boka presenterer heterofili og bifili kort ved å forklare hvilke kjønn de ulike orienteringene tiltrekkes av, og ikke stort mer enn det.

Homofili er orienteringen som blir tildelt mest plass med et avsnitt om homofil forelskelse, et avsnitt som kalles *Er det unaturlig å være homofil?*, i tillegg til to diskusjonsoppgaver nederst på siden (Finstad & Kolderup, 2008, s. 290). Her nevnes vanskelighetene man kan oppleve med å være homofil ved at det sies: «Men for den som oppdager at han eller hun er homofil, kan det kjennes skamfullt. Homofili blir fortsatt møtt med mange fordommer» (Finstad & Kolderup, 2008, s. 290). Videre nevnes det også at mange fortsatt bruker homo som skjellsord (s. 290). Det trekkes også sammenhenger mellom naturligheten av å være homofil og at vi finner homofili blant enkelte andre dyrearter: «Hvis vi sammenligner oss med andre dyr, vil vi omtrent alltid finne en viss andel dyr som foretrekker partnere av samme kjønn» (s. 290). Avslutningsvis for avsnittene om homofili skrives det at årsaken til at noen blir homofile er uvisst, og det poengteres at «homofili selvsagt ikke er en sykdom» (Finstad & Kolderup, 2008, s. 290).

Under avsnittet *Å være transseksuell* beskrives transseksualitet ved at det sies: «Jenter kjenner seg som jenter og gutter kjenner seg som gutter. Men noen har det annerledes. De er transseksuelle og føler seg som et annet kjønn enn det kroppen deres er» (Finstad & Kolderup, 2008, s. 290-291). Avsnittet er relativt kort, så det inkluderes ikke veldig mye informasjon. «Man vet ikke årsaken til at noen er transseksuelle, men forskning tyder på at det er medfødt» (Finstad & Kolderup, 2008, s. 291). Interseksualiteten forklares under et eget, relativt kort, avsnitt: «De føler tilhørighet til det «motsatte» kjønn, eller at de tilhører begge kjønn, og noen opplever at de hverken er det ene eller det andre. De har en helt unik kjønnsopplevelse» (Finstad & Kolderup, 2008, s. 291).

I Trigger 10 brukes det tre bilder i løpet av de gjeldene sidene. Ett av disse bildene viser to menn som står nære hverandre, hvor den ene av de har haken sin mot den andres ansikt (se Figur 4). Det er ingen bildetekst knyttet til bildet, men det kan fremstå som om det er to homofile menn som er avbildet, ut ifra konteksten det er satt i. Det at bildet ikke eksplisitt nevner den seksuelle orienteringen på de to mennene gjør at leserens fordommer og generelle inntrykk av bildet vil avgjøre hvilket inntrykk man sitter igjen med.

Figur 4. To menn.

5 Drøfting

Med utgangspunkt i teorien og funnene i analysedelen, vil det i dette kapitlet drøftes hvorvidt lærebøkene Eureka 9, Nova 9 og Trigger 10 presenterer temaet seksuelle orienteringer, og hvordan dette samsvarer med innholdet i den nye læreplanen. Sammenlignet med kompetansemålet i den gamle læreplanen for naturfag (NAT01-03), som sier at «(...) eleven skal kunne formulere og drøfte problemstillinger knyttet til seksualitet, seksuell orientering, kjønnsidentitet, grensesetting og respekt, seksuelt overførbare sykdommer, prevensjon og abort» (Utdanningsdirektoratet, 2013, s. 9), kan det argumenteres for at den nye læreplanen legger opp til en undervisning hvor læreren har mye større mulighet til å tolke læreplanen.

«Eleven skal kunne drøfte spørsmål knyttet til seksuell og reproduktiv helse» (Utdanningsdirektoratet, 2019, s. 10). Slik blir kompetansemålet som omhandler seksuelle orienteringer formulert i LK20. Hva dette kompetansemålet forteller at en lærer skal inkludere i undervisningen kan diskuteres, og i forlengelse av dette kan det hevdes at lærerens tolkninger er avgjørende for hvordan undervisningen gjennomføres. Røthing og Svendsen (2009) oppdaget at seksualitetsundervisningen baserer seg på den gjeldende læreplanen i veldig liten grad, og at undervisningen blir tilpasset for å være mest mulig relevant for elevene (s. 16). På grunnlag av dette kan det tenkes at det ikke vil være noen garanti for at

lærebøkene blir brukt i undervisning om sex og seksuelle orienteringer, og at det heller vil bli naturlig i å ta utgangspunkt i *hvilken grad* læreboka blir brukt. I forlengelse av dette kan man trekke inn hva Thode (referert i Sander, 2018, s. 7) sier, nemlig at flere lærere velger å la temaet ligge og heller tenker at det er noen andres ansvar (s. 7).

Eureka 9, som hverken nevner transseksualitet eller interseksualitet, er boka som virker å legge minst vekt på daværende læreplan sitt eksplisitte nevnte mål om at elevene skal inneha kunnskap om ulike seksuelle orienteringer og kjønnsidentitet. De eneste ordene og/eller begrepene som Eureka 9 nevner flere ganger enn en av de andre bøkene (Trigger 10 i begge tilfeller) er seksuell orientering/legning og heterofili (se Figur 1). Videre kan man hevde at heteronormativiteten er tydelig i Eureka 9, ved inkludering av setninger som «Ved samleie fører gutten sin erigerte penis inn i skjeden til jenta» og «Samleie skal føre slekten videre» (Hannisdal et al., 2007, s. 141). Ved å ordlegge seg på denne måten, og i tillegg ikke velge å inkludere sex mellom to menn eller to kvinner, kan man få inntrykk av at forfatteren har et tydelig referansepunkt i heteroseksualiteten. Røthing og Svendsen (2009) forklarer at dette kan bidra til at alle ikke-heterofile blir sett på som noe annet og noe unormalt (s. 40).

Av de tre analyserte bøkene i denne oppgaven, er Nova 9 den som utmerker seg under ordfrekvensanalysen ved at den nevner begrep som kjønn, seksuell orientering/legning, homofili, bifili og transseksualitet oftest (se figur 1). Boka ble utgitt i 2014, og er derfor også den nyeste av de tre analyserte bøkene, noe som kan forklare hvorfor det er en såpass liten prosent av ungdomsskoler (4%) som bruker Nova-læreverket. At boka er den nyeste, kommer også til syne gjennom å se på hvordan forfatterne ordlegger seg. Når de nevnte begrepene brukes så ofte som de gjør, kan det hevdes å stå godt opp mot den nye læreplanens fokus på menneskeverd og inkludering: «Vi kan alle oppleve at vi skiller oss ut og kjenner oss annerledes. Derfor er vi avhengig av at ulikheter anerkjennes og verdsettes» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 4). En annen positiv inkludering av Nova, er presiseringen av forskjellen på seksuelle orienteringer og kjønnsuttrykk (Steiniger & Wahl, 2014, s. 204). De to begrepene kan, for mange, tenkes å fremstå synonymt. Her det viktig at man vet forskjellen på dem og at kjønnsuttrykk inkluderer blant annet transseksuelle og interseksuelle.

For sidene som er analysert i denne oppgaven, består bildebruken i Nova 9 av nakenhet, åpen homofili og en transseksuell person. Sammen med bokas språk, som er tydelig rettet mot leseren gjennom hyppig bruk av ordene *du* og *deg*, er det nærliggende å tro at boka vil stå

godt opp mot hva den nye læreplanen ønsker at naturfaget skal lære elevene. Krogsæter (2016) bygger opp under dette når det sies at elevene må føle at bøkene snakker til dem (s. 18). En annen ting Nova 9 inkluderer er presiseringen om at seksualitet som tema er så stort, at det vil være omtrent umulig å få plass til alt innhold i en lærebok, noe som er i tråd med Millars påstand (referert i Krogsæter, 2016, s. 20).

Om søkelyset settes på inkludering av flest seksuelle orienteringer og kjønnsuttrykk, er det Trigger 10 som kommer best ut av de tre bøkene som har blitt analysert i denne oppgaven. At flest mulig orienteringer og kjønnsuttrykk nevnes, vil kunne hevdes å stå godt opp mot LK20 sine ønsker om at ulikheter anerkjennes og verdsettes (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 4). Likevel vil måten de legges fram på være det som er viktig. Trigger 10, i likhet med Eureka 9 og Nova 9, legger størst vekt på homofili, noe som kommer tydelig til syne i ordfrekvensanalysen (se Figur 1). Der de to andre nevnte bøkene fokuserer veldig på homofiliens historie i Norge, legger Trigger 10 fram homofili ved å snakke om følelser og om naturligheten av å være homofil (Finstad & Kolderup, 2008, s. 290). At de seksuelle orienteringene legges fram på denne måten kan hevdes å stå godt opp mot hva LK20 nevner om dialog og respekt.

Selv om Trigger 10 nevner relativt mange seksuelle orienteringer, er det likevel flere interessante ting å analysere rundt det som står. Under avsnittet *Er det unaturlig å være homofil?* (Finstad & Kolderup, 2008, s. 290) er det spesielt to ting som kommer til syne under analysen. En av disse er at homofili argumenteres for å være naturlig ettersom det finnes flere dyr som naturlig er homofile (s. 290). Her må det poengteres at det ikke er hensikten med analysen å lete etter krenkelser og problemer i hver setning, men likevel kan man hevde at en slik sammenligning mellom homofile og dyr kan bidra til en uheldig fremstilling av personer med en annen seksuell orientering enn heterofili. Dette inntrykket forsterkes, da det videre i avsnittet poengteres at homofile selvsagt har de samme følelsene som heterofile og at «homofili selvsagt ikke er en sykdom» (Finstad & Kolderup, 2008, s. 290).

6 Konklusjon

Formålet med denne oppgaven har vært å undersøke hvordan lærebøkene Eureka 9, Nova 9 og Trigger 10 presenterer ulike seksuelle orienteringer, og hvordan dette innholdet står opp mot den nye læreplanen LK20. Bøkene viser tydelig gjennom språket som blir brukt at de er utgitt med det som kan hevdes å være mange år imellom seg, noe som gjenspeiler seg i inntrykket man sitter igjen med etter å ha lest hvordan de inkluderer ulike seksuelle orienteringer.

Med Eureka 9 sin manglende inkludering av flere seksuelle orienteringer enn hetero- homo- og bifili, upresise bildetekst under regnbueflagget (se Figur 2) og heteronormative ordlegging, kan det argumenteres for at boka virker utdatert, og at den ikke vil stå spesielt godt opp mot innholdet i LK20. Argumenter for at dette er tilfellet, kan man finne i Røthing og Svendsen sin teori om heteronormativitet og LK20 sine ønsker om at ulikheter skal verdsettes og anerkjennes. Boka ble utgitt før homofilt ekteskap var lovlig i Norge, noe som bekrefter hvor utdatert innholdet i boka er.

Nova 9 er den av bøkene som gir best inntrykk av at innholdet kan tenkes å stå godt opp mot verdigrunnlaget i LK20. Boka bruker konsekvent *du* og *deg* innenfor de analyserte sidene, og gir ingen tydelige tegn til at forfatterne innehar et heteronormativt referansepunkt. Det er også i Nova at de utvalgte begrepene kjønn, seksuell orientering/legning, homofili, bifili og transseksualitet nevnes oftest, noe som svarer godt til hva Krogsæter sier om at elevene må føle at bøkene snakker til dem, og at innholdet ikke oppleves som tørt og kjedelig.

Trigger 10 er den av de tre analyserte bøkene som nevner flest seksuelle orienteringer - totalt fem ulike. Også her samsvarer det godt med hva LK20 sier om anerkjenning av ulikheter. Trigger 10 legger fram homofili ved å ta opp følelsene rundt det, noe som står godt opp mot hva det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring sier om viktigheten av dialog og respekt for andres følelser. Måten boka sammenligner homofili hos mennesker og homofili hos enkelte andre dyrearter, i tillegg til å presisere at homofili ikke er en sykdom, gjør likevel at den seksuelle legninger legges fram som noe vitenskapelig og unaturlig. Dette kan, som Røthing og Svendsen poengterer, ha som konsekvens at homofile blir sett på som *de andre*.

7 Litteraturliste

- Almås, E. (2020, 28. april). Seksuell identitet. Hentet fra: https://sml.snl.no/seksuell_identitet
- Angvik, M. (1982). Skolebokanalyse som tema for lærerutdanning og forskning. I Monsen, L. & Ålvik, T. (Red.), *Norsk pedagogisk tidsskrift* (s. 367-379). Oslo: Universitetsforlaget.
- Berge, B. (2020, 6. mars). Regnbogeflagget. Hentet fra: <https://snl.no/Regnbogeflagget>
- Finnstad, H. S. & Kolderup, J. (2008). *Trigger 10*. Oslo: Cappelen Damm.
- Forskrift til opplæringslova. (2006). Kapittel 1. Innholdet i opplæringa (FOR-1999-06-28-722). Hentet fra <https://lovdata.no/LTI/forskrift/2006-06-23-724>
- Hannisdal, M., Haugan, J. & Munkvik, M. (2007). *Eureka 9*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Krogsæter, B. E. (2016). Temaet elektrisitet i et historisk perspektiv. En analyse av lærebøker i naturfag (Masteravhandling, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet). Hentet fra: <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/bitstream/handle/11250/2443309/Krogs%c3%a6ter%2c%20Bj%c3%b8rn%20E..pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Kunnskapsdepartementet (2017). *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/verdier-og-prinsipper-for-grunnopplaringen/id2570003/>
- Larsen, A. K. (2017). *En enklere metode* (2. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Nelson, J. (2006). *Hur används läroboken av lärare och elever?* (NorDiNa, 2(2), s. 16-27). Hentet fra: <https://journals.uio.no/index.php/nordina/article/download/421/483>
- Nesheim, B. (2021, 25. februar). Reproductiv helse. Hentet fra: https://sml.snl.no/reproduktiv_helse

Regjeringen. (2019, 14. oktober). Seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/likestilling-og-inkludering/likestilling-og-inkludering/seksuell-orientering-og-kjonnsidentitet/id2005942/>

Røthing, Å. & Svendsen, S. H. B. (2009). *Seksualitet i skolen. Perspektiver på undervisning*. Oslo: Cappelen Akademisk.

Røykenes, K. (2009). Metodetriangulering – et metodisk minefelt eller en berikelse av fenomener? *Sykepleien forskning*, 03(4), s. 224-226. Hentet fra: <https://doi.org/10.4220/sykepleienf.2008.0081>

Sander, T. F. (2018). Seksualitet i lærebøker - En analyse av hvordan seksualitet blir fremstilt i Religion- og etikkbøker for videregående skole (Masteravhandling, Universitetet i Oslo). Hentet fra: <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/64264/Seksualitet-i-l-reb-ker--Masterthesis--Thea-Fr-yen-Sander.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Utdanningsdirektoratet (2019). Læreplan i naturfag (NAT01-04). Hentet fra: <https://data.udir.no/kl06/v201906/laereplaner-1k20/NAT01-04.pdf?lang=nob>

Utdanningsdirektoratet (2013). Læreplan i naturfag (NAT01-03). Hentet fra: <http://data.udir.no/kl06/NAT1-03.pdf>

Waagene, E. & Gjerustad, C. (2015). Valg og bruk av læremidler. Innledende analyser av en spørreundersøkelse til lærere. Hentet fra: <https://www.udir.no/globalassets/filer/tall-og-forskning/forskningsrapporter/nifuarbeidsnotat2015-12-aller-siste.pdf>

WHO (2016, 17. juni). FAQ on Health and Sexual Diversity. An Introduction to Key Concepts. Hentet fra: <https://www.who.int/gender-equity-rights/news/sexual-gender-diversity-faq.pdf>